

УДК 351.777:504.06

Тематичний розділ журналу – 1 «Теорія та історія державного управління»
Глуха В. В., к.держ.упр., н.с. наукового відділу з проблем управління у сфері цивільного захисту, Національного університету цивільного захисту України

Теоретичні засади розвитку державної екологічної політики України

Визначено сутність та проаналізовано поняття «державна екологічна політика». Розглянуто завдання, суб'єкти та основні риси державної екологічної політики України. Визначено пріоритетні напрями подальшого розвитку екологічної політики України

Ключові слова: державна екологічна політика; екологічні проблеми; природні ресурси; екологічні експертизи; стандарти.

Постановка проблеми. Важливою рисою ХХ та ХХІ ст. ст. є створення людством великої кількості загроз своєму існуванню та розвитку. Якщо зробити детальний аналіз «прогресу» людей, можна зробити висновки, що вони не тільки «брали» необхідне від природи, а й руйнували довкілля. Виходячи з цього все більшої актуальності набуває реалізація державної екологічної політики України та необхідність у диференціації управлінських рішень щодо реалізації державної екологічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активне дослідження у сфері теоретико-методологічних засад державної екологічної політики зроблено багатьма вітчизняними науковцями та зарубіжними фахівцями такими як, Я. Адаменко, Н. Андрусевич, О. Бондарь, А. Качинський, С. Лінник, Н. Малиш, К. Рихтер, К. Ситник, В. Кремень, В. Хопфенбек та ін.

Але, незважаючи на ґрунтовний і масштабний розгляд проблем, пов'язаних із розвитком та забезпеченням сталої екологічної політики з боку держави, ще недостатньо опрацьованими залишаються питання розробки ефективних організаційних і правових механізмів державного управління в екологічній

сфері.

Метою статті. є визначення сутності змісту поняття «державна екологічна політика», з'ясування шляхів вдосконалення державної екологічної політики та етапів її формування.

Виклад основного матеріалу. Охорона навколишнього середовища передбачає збереження і відновлення природних ресурсів з метою попередження прямого та непрямого негативного впливу результатів діяльності людини на природу та здоров'я людей.

В даний час багато організацій та підприємств на території України зацікавлені в тому, щоб домогтися екологічної ефективності, намагаються контролювати вплив своєї діяльності на навколишнє середовище. Все це робиться в умовах удосконалення та посилення законодавства, спрямованого на охорону навколишнього середовища. Завдання полягає в тому, щоб екологічна політика проводилась не окремими підприємствами та організаціями, а вирішувалась на державному рівні та були задіяні всі організації і підприємства, які впливають на навколишнє середовище. Державна екологічна політика повинна проводитися в рамках структурованої системи державного управління на всіх рівнях (державному, регіональному, галузевому та суб'єктному) [1; 3; 5].

Під державною екологічною політикою розуміють сукупність міжнародних, державних і регіональних правових актів, інструкцій і стандартів, що доводять загальні юридичні вимоги до кожного конкретного об'єкта і забезпечують його зацікавленість у виконанні та втіленні в життя цих вимог. Тільки якщо всі ці складові відповідають одна одній за змістом і темпам розвитку, тобто складають єдину систему охорони навколишнього природного середовища, можна розраховувати на успіх.

Метою державної екологічної політики є реалізація законодавства, контроль за додержанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення

узгодженості дій державних і громадських органів у галузі охорони навколишнього природного середовища (рис.) [2; 4]. .

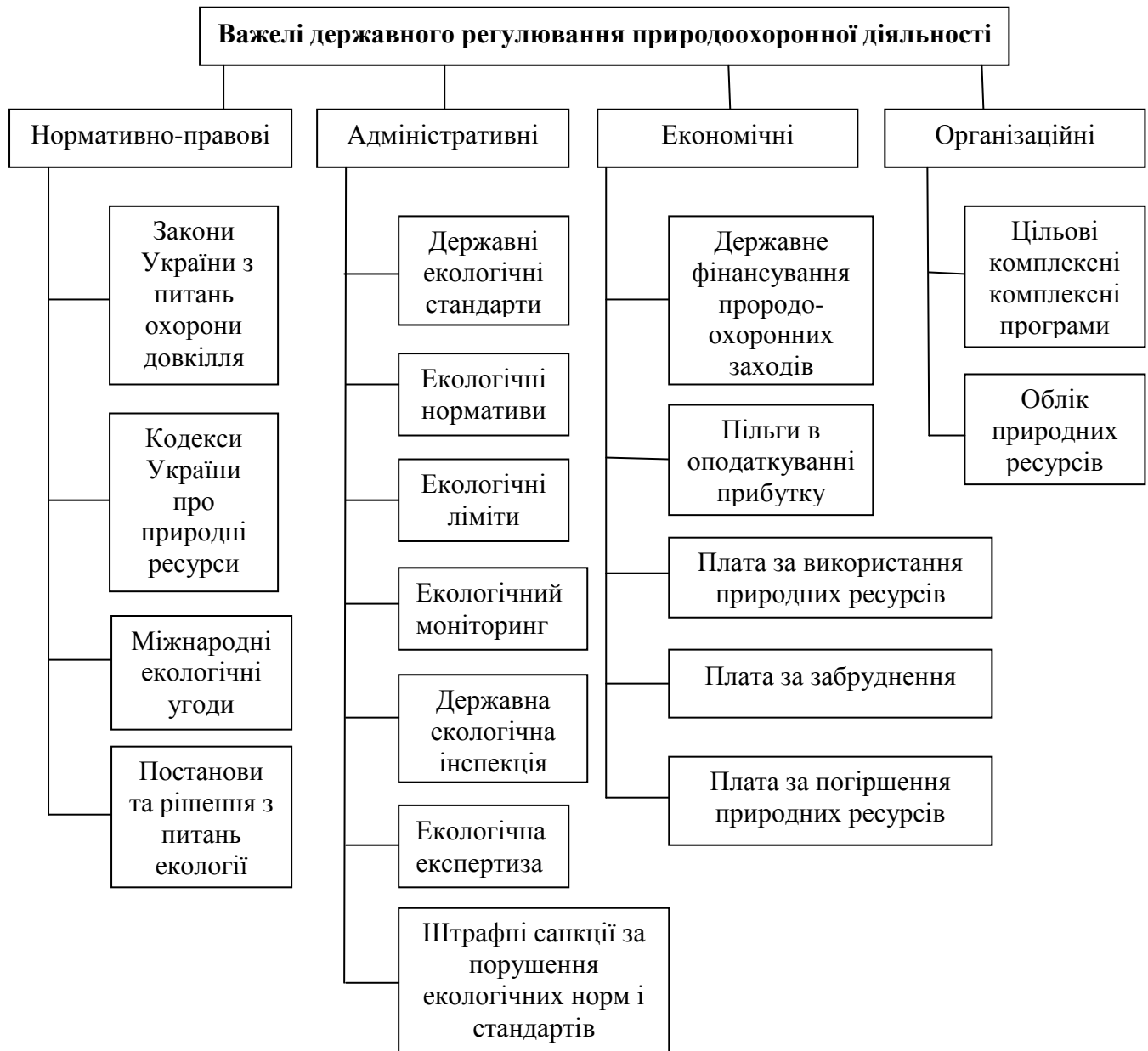

Рис. Державне регулювання екологічної безпеки України

Державна екологічна політика це система специфічних політичних, економічних, юридичних та інших заходів, що вживаються державою з метою управління екологічною ситуацією та забезпечення раціонального використання природних ресурсів на території України, метою якої є забезпечення гармонійного, динамічно-збалансованого розвитку економіки, суспільства, природи.

До основних напрямків сучасної екологічної політики України можна віднести: формування нового правового й економічного механізму регулювання впливу господарської, військової та іншої діяльності на навколишнє середовище; вдосконалення природоохоронного законодавства та його адаптація до нової соціально-економічної моделі; розвиток стандартизації; створення єдиної системи державного екологічного моніторингу; стимулювання впровадження екологічно чистих та ресурсозберігаючих технологій; розвиток інституту екологічної експертизи; розвиток підприємництва у сфері екології; розширення участі громадян у прийнятті рішень у сфері екології; зміцнення міжнародного співробітництва в галузі захисту довкілля; створення системи безперервної екологічної освіти [7; 8].

Державна екологічна політика складається з:

- правової охорони, яка формулює наукові екологічні принципи у вигляді юридичних законів, обов'язкових для виконання;
- матеріального стимулювання природоохоронної діяльності, прагне зробити її економічною та вигідною для підприємств;
- інженерної охорони, розробляє природоохоронну й ресурсозберігаючу технологію і техніку [5; 6].

Державними органами управління в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, обласні, міські державні адміністрації та інші державні органи, до компетенції яких законами України віднесено здійснення зазначених функцій. [3; 7].

До компетенції державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів належить:

- а) реалізація державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів;

б) здійснення державної екологічної експертизи стосовно об'єктів, рішення щодо затвердження (схвалення) яких приймається Кабінетом Міністрів України;

в) одержання безоплатно від центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій інформації, необхідної для виконання покладених на нього завдань;

г) видача дозволів на викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, на спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства України [5; 6].

Великий вплив на практичну реалізацію концептуальних засад екологічної політики, на думку багатьох науковців, мають такі фактори, як: реальна ступінь загострення екологічних проблем на території конкретної держави; характер соціально-екологічних проблем, породжуваних погіршенням екологічної ситуації; наукова невизначеність в вирішенні низки принципово важливих питань функціонування екосистем; ресурсні, в тому числі і фінансові обмеження; реальний рівень розвитку ресурсозберігаючих та природоохоронних технологій, у тому числі технологій утилізації та знищення відходів; економічна ефективність виробництва та конкурентоспроможність екологічно чистої продукції; соціальні реакції населення; міжнародні зобов'язання **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Державна екологічна політика України залишається недостатньо ефективною у зв'язку з відсутністю державних програм підвищення екологічної безпеки, які передбачають комплексні заходи щодо зниження негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище і її компоненти. Для забезпечення ефективного державного управління у сфері екології не створено налагодженого механізму розмежування повноважень між органами державної влади, як на державному так і на регіональному рівні; не виключено дублювання функцій та повноважень в екологічній сфері; чітко не визначена відповідальність державних органів виконавчої влади. [6; 7].

Прийняті в нашій країні екологічні програми не є ефективними. У числі інших причин варто виділити той факт, що проведена державна екологічна політика не була спрямована на формування у людини «екологічного» типу мислення. Головними критеріями суспільного прогресу були рентабельність, продуктивність праці та інші приватні показники економічної ефективності. Соціальним і екологічним факторам приділяється другорядне значення, хоча завдання екологізації і соціальної орієнтації виробництва постійно декларуються в програмних урядових документах. Довгий час розвиток здійснюється за рахунок екстенсивних факторів. У виробництво залучається велика кількість природних ресурсів, технологічні процеси практично не змінюються. Господарська та природоохоронна діяльність підприємств розділені. В результаті всього цього антропогенний вплив на навколишнє середовище досягло рівня, що перевищує самовідновлювані сили природи [3; 6].

Необхідність здійснення державної екологічної політики повинна бути усвідомлена і прийнята всіма, від кого залежить її виконання. Цьому сприяє розвиток системи моніторингу, а також забезпечення не тільки всеохоплюючої, але і доступної екологічної інформації. Дані по забрудненню навколишнього середовища повинні бути відомі кожному. Усвідомлення необхідності змін у сфері екології не обов'язково повинно бути продиктоване моральними принципами, але не виключатися у розрахунок на одержання певної користі: або матеріальних, або таких, як придбання репутації в діловому світі тощо. У будь-якому випадку кожна людина повинна бути зацікавлена в даних екологічних перетвореннях **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Держава має у своєму розпорядженні достатню кількість засобів - від введення більш жорстких екологічних вимог і використання економічних заходів регулювання (введення платежів за забруднення, субсидування тих, хто реалізує екологічні програми) до прийняття забруднювачами добровільних зобов'язань.

Зміна підходу до вирішення екологічних проблем стає можливим тільки при одній умові - готовність забруднювачів навколишнього середовища прийняти на себе соціальну відповідальність за заподіяну суспільству екологічного збитку.

Висновки і пропозиції. Державна екологічна політика є одним з найважливіших факторів управління соціально-екологічною ситуацією у світі. Система державного управління в екологічній сфері спрямована на: реалізацію та вдосконалення державної політики в галузі охорони навколишнього середовища; створення безпечного виробничого середовища в організаціях; захист законних інтересів працівників, що постраждали від забрудненого навколишнього середовища і професійних захворювань; забезпечення ефективної взаємодії та співпраці суб'єктів соціально-трудова відносин у вирішенні питань охорони навколишнього середовища: роботодавців, об'єднань роботодавців, державних органів, органів місцевого самоврядування, професійних спілок в особі їх відповідних органів, їх об'єднань та інших уповноважених працівниками представницьких органів.

Головне завдання кожної держави в умовах екологічних загроз є швидке впровадження такої системи регуляторів природокористування, що базується на комбінації економічних інструментів стимулювання і заохочення, та які змушують суб'єктів господарювання реалізовувати природоохоронні та ресурсозберігаючі заходи. Перспективним є впровадження нових регуляторів природокористування, таких як: різні види податкових пільг, пільгового кредиту, гнучкі екологічні податки на продукцію, матеріальне заохочення екологізації виробничої діяльності, диференціацію ціноутворення згідно екологічним критеріям, розрахунок і включення екосистемних послуг, вартість товарів і послуг.

Список використаних джерел:

1. Заверуха Н. М., Серебряков В.В., Скиба Ю.А. Основи екології. - К.: Каравела, 2006. – 300 с.

2. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики [текст]: моногр. / В.І. Андрейцев. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2011. – 373 с.

3. Бойчук Л.Д., Соломенно Е.М., Бугай О.В. Екологія і охорона навколишнього середовища: Навч. посіб. – С: Університетська книга. – 2003.– 284 с.

4. Екологічне право України. Навчальний посібник. 2-е вид., доп. та перероб. / Л. О. Бондар, В. В. Курзова. – К. : Бурун Книга. – 2008. – 368 с.

5. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова ВРУ від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

6. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року [Електронний ресурс]: Закон України № 2818-17 від 21.12.2010 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

7. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]: Закон України № 1264-12 від 01.01.2016 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

8. Мельник Л.Г., Шапочка М.К. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. Л.Г.Мельника та проф. М.К.Шапочки. – Суми: “Університетська книга”, 2006. – с. 516-550

9. Васюта О. А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку / О. А. Васюта – Тернопіль: «Гал-Друк», 2001. - 600 с

Глуха В. В., Теоретические основы развития государственной экологической политики Украины

Определена сущность и проанализировано понятие «государственная экологическая политика». Рассмотрены задачи, субъекты и основные черты

государственной экологической политики Украины. Определены приоритетные направления дальнейшего развития экологической политики Украины

Ключевые слова: государственная экологическая политика; экологические проблемы; природные ресурсы; экологические экспертизы; стандарты.

Glukha V. V., Theoretical framework of the development of state ecological policy of Ukraine

Identified and analyzed the essence of the concept of "state ecological policy". Considered objectives, subjects and main features of state ecological policy of Ukraine. Identified priority areas for the further development of ecological policy of Ukraine

Key words: state ecological policy; ecological issues; natural resources; ecological assessment; standards.